

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Memory, modernity and children's literature in Japan: premodern warriors as national icons in nineteenth and twentieth century literature and curriculum

Ewijk, A. van

Citation

Ewijk, A. van. (2022, September 1). *Memory, modernity and children's literature in Japan: premodern warriors as national icons in nineteenth and twentieth century literature and curriculum*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3454722>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3454722>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

Dit proefschrift onderzoekt de rol van kinderliteratuur in de vorming van de Japanse natiestaat en moderne maatschappij. Kinderliteratuur uit de Meiji-periode (1868-1912) zou achterlopen op zowel de ontwikkelingen in het Westen als Japanse literatuur voor volwassenen, en moderne inzichten in het kind zouden niet of nauwelijks aanwezig zijn. Echter, uit de inspanningen van schrijvers en uitgevers in de jaren 1890 (en verder) blijkt duidelijk dat kinderliteratuur als moderne literaire categorie en expressiemiddel een belangrijke behoefte vervulde. Deze studie analyseert enerzijds de instrumentele rol van Japanse kinderliteratuur in de Meiji en Taishō (1912-1926) periode; anderzijds stelt hij de vraag wat de ontwikkeling van het nieuwe genre betekende voor de volwassenen die zich hiermee bezighielden. Deze studie laat zien hoe de krijgerslegenden uit de Edo periode (1600-1868) bijdroegen aan de ontwikkeling van een moderne kinderliteratuur en de creatie van rolmodellen voor (voornamelijk) jongens. Het perspectief van de kinderliteratuur werpt nieuw licht op de transitie naar de moderne tijd, de rol van het cultureel geheugen en iconografische afbeeldingen in die transitie, en de ontwikkeling van 'het kind' als discursieve categorie binnen de Japanse natiestaat.

Het eerste hoofdstuk richt zich op de conceptualisering van het kind in de Edo periode, vóór de influx van Westerse concepten, en de betekenis en inhoud van 'boeken voor kinderen' in deze context. Hoewel een specifiek literair genre voor kinderen nog niet bestond, werden kinderen wel degelijk gezien als lezerspubliek en waren er ook boeken voor kinderen, onafhankelijk van Westerse modellen. Volksverhalen en krijgerslegenden werden geassocieerd met de interesses van kinderen, evenals een voorliefde voor plaatjes. Representaties van beroemde krijgers in didactische teksten (*ōraimono*) en prentenboeken uit Edo (*kusazōshi*) maakten kinderen bekend met het brede palet aan personages, plots en iconografieën waarop entertainment zoals theaterstukken waren gebaseerd. De belangrijkste casus richt zich op representaties van de generaal Minamoto Yoshitsune (1159-1189). 'Biografische' *kusazōshi* introduceerden de belangrijkste plots uit de cyclus van legenden in beeld en woord, maar vooral populair onder kinderen waren de legenden over de jonge Yoshitsune (Ushiwakamaru), waarin de kleine, behendige krijger strijd levert met de mythische *tengu* en de rijzige monnik Benkei. De idealen vertegenwoordigd door de (jonge) Yoshitsune waren moed, loyaliteit en ijver. Didactische teksten over Yoshitsune waarschuwden bovendien voor de gevolgen van laster en een verstoorde verhouding (volgens het Confucianisme) tussen oudere en jongere broer, heer en volgeling. Twee

aanvullende casussen richten zich op de representatie van Toyotomi Hideyoshi (1537-1598) en Murasaki Shikibu (geboren rond 973), de enige vrouw die een vaste plek in de patriarchale canon van het moderne basisonderwijs zou verwerven. Geïllustreerde biografieën van Hideyoshi uit de late Edo periode en vroege Meiji periode introduceren zijn verbazingwekkende sociale klim van boerenzoon naar militaire leider, zijn loyaliteit, maar ook zijn onhandelbaarheid als jongen. De hofdame en auteur Murasaki Shikibu was onderdeel van de canon van voorbeeldige vrouwen (*retsujō*) vanwege haar eruditie, schoonheid, bescheidenheid, en kuisheid, maar haar jeugd (waar gerepresenteerd) werd slechts geassocieerd met een generiek 'ijverig studeren', zoals verwacht van literati in de dop en kinderen van goede afkomst.

Het tweede hoofdstuk richt zich op de ontwikkeling van een canon van historische iconen en rolmodellen in het curriculum van de moderne basisschool. Het Keizerlijk Edict over Educatie (1890) vormde een belangrijk uitgangspunt voor het idee dat het basisonderwijs niet slechts om kennis draait, maar vooral om de vorming van loyale burgers. Wat echter nauwelijks aandacht heeft gekregen is de manier waarop de pedagogische idealen van het Herbartianisme en 'progressieve' inzichten in de cognitieve ontwikkeling van kinderen hebben bijgedragen aan de creatie van een lexicon van begrijpelijke en 'voelbare' metaforen voor kinderen. Laat negentiende-eeuwse Duitse Herbartianen stelden voor om gebruik te maken van het voorstellingsvermogen van kinderen door middel van narratieven en afbeeldingen die verband houden met de natie, zoals heldenverhalen. Deze helden functioneerden (ook) volgens Japanse Herbartianen als rolmodellen en hulpmiddel om 'historisch bewustzijn' bij te brengen, in de betekenis van een collectieve identiteit. Yoshitsune werd onderdeel van de leesles in de laagste klassen, als de moedige jonge Ushiwakamaru die Benkei versloeg op de Gojō brug in Kyoto. Zowel de gerepresenteerde Ushiwakamaru als het beoogde publiek werd jonger tijdens dit proces, en de lessen bereiden voor op toekomstige lessen over de historische figuur Yoshitsune. Hideyoshi kreeg een prominente plek in het geschiedenis curriculum als een man van ambitie die Japan verenigde onder één militair regime onder het toezien van de keizer, en bovendien Japan voorzag van een 'precedent' voor de kolonisatie van Korea. Hoewel Hideyoshi een vaak geciteerde metafoor van de Meiji slogan *risshin shusse* ('opklimmen in de maatschappij') was, maken lesboeken geen gewag van zijn opstandige jeugd. De historische canon zoals deze aan het eind van de negentiende eeuw werd ontwikkeld voor het gemengde basisonderwijs was sterk gericht op mannen en jongens. Murasaki Shikibu was een zeldzame representatie van een historische vrouw en rolmodel, eerst in de

geschiedenisboeken maar uiteindelijk alleen geschikt bevonden voor de leesles. De lesboeken benadrukken enerzijds 'vrouwelijke deugden' zoals bescheidenheid en kuisheid, en anderzijds haar intelligentie en ijver, wat relevant was voor zowel meisjes als jongens.

Hoofdstuk drie analyseert hoe auteurs en uitgevers na een korte periode van lippendienst aan het Keizerlijk Edict over Educatie ook hun eigen variaties van de ideale jonge burger en historische helden begonnen te creëren. De nadruk ligt op tijdschriften en boekenseries van de succesvolle uitgever Hakubunkan (Tokyo), en de pionierende auteur en redacteur Iwaya Sazanami (1870-1933). Dit hoofdstuk kijkt naar de vroege ontwikkeling van de kinderliteratuur in Japan door de lens van Juri Lotman's theorie over cultureel geheugen. In Lotman's ruimtelijke model van cultuur, ook wel semiosfeer genoemd, verplaatsen nieuwe concepten die vreemd zijn aan de bestaande cultuur zich geleidelijk van de periferie naar het centrum van een gegeven culturele (sub)sfeer door samensmelting met bestaande teksten, in een proces dat hij 'creatief geheugen' noemt. Het genre kinderliteratuur of jeugdliteratuur was zo'n nieuw concept in negentiende-eeuws Japan. Na een analyse van heldenverhalen in Hakubunkan's tijdschriften en historische boekenseries in de vroege jaren 1890, gaat dit hoofdstuk in op Iwaya's essays en adaptaties van krijgerslegenden voor kinderen, waarin hij de codes van de Westerse negentiende-eeuwse jeugdliteratuur (inclusief sprookjes) verkent. Hij vormde zijn protagonisten tot jongens met een *wanpaku* (wilskrachtig, energiek) karakter, in tegenstelling tot het moralisme en 'kleingeestig nationalisme' dat volgens hem de overhand heeft in Japanse huishoudens en op basisscholen. Iwaya werkte zijn idealen uit in bewerkingen van krijgerslegenden, waaronder *Ushiwakamaru* (1896) en *Hiyoshimaru* (1898). Iwaya's overtuigingen culminereren in dit laatste boek, waarin Hiyoshimaru's onhandelbaarheid juist gepresenteerd wordt als veelbelovend gedrag, in tegenstelling tot de lesboeken.

Het vierde en laatste hoofdstuk gaat over de herinterpretatie van traditionele iconografieën van krijgers in kleutertijdschriften uit de Taishō periode en onderzoekt hoe het ideaal van het 'kinderlijke (onschuldige) kind' en het moderne gezin worden verbonden met representaties van het (verre) nationale verleden en nationale iconen. Plaatjes van krijgers in Hakubunkan's succesvolle tijdschrift *Yōnen gahō* ('Children's Illustrated') waren voornamelijk gebaseerd op premoderne iconografieën, zoals deze verschenen in de prenten en *kusazōshi* in de Edo periode. Deze herinterpretaties construeren het jonge kind uit de middenklasse als een 'pre-lezer' en verbinden iconische krijgers en jonge jongens met een toekomstige rol als soldaat. *Yōnen gahō* verwacht dat de oudere leden van het gezin de bijbehorende legenden zelf vertellen, een (her)beleving die de beelden en verhalen verankert

in zowel de persoonlijke herinnering als het collectief geheugen. Yoshitsune wordt het vaakst afgebeeld als het martiale jongetje Ushiwakamaru, dat de enorme Benkei verslaat. De 'progressieve' kindertijdschriften *Akai tori* ('Rode Vogel') en *Kin no hoshi* ('Gouden Ster') staan bekend om hun Romantische inslag en verheerlijking van het onschuldige 'hart van het kind' (*dōshin*), maar publiceerden ook bewerkingen van krijgerslegenden die geweld niet schuwen en bovendien loyaliteit en opofferingsgezindheid idealiseren. Deze verhalen over het verre Japanse verleden presenteren de onschuld en oprechtheid van kinderen als de sublimatie van de krijgersgeest.

Deze studie laat zien dat 'boeken voor kinderen' ook bestonden buiten een moderne of Westerse context. Het stelt voor om de overgang naar het concept 'kinderliteratuur' in de negentiende- en vroeg twintigste-eeuws Japan niet te zien als *ofwel* een lineaire ontwikkeling voortkomend uit een 'vroegmoderne' proto-kinderliteratuur, *ofwel* een plotselinge paradigmaverschuiving, maar als de uitkomst van een proces binnen het 'creatief geheugen'. Het proefschrift laat bovendien zien dat kinderliteratuur – tot nu toe een perifere aangelegenheid in de studie van de opkomende natiestaat, Japanse literatuur en educatie – een zeer geschikt medium vormde voor de creatie en disseminatie van de nieuwe narratieven en metaforen van de natiestaat. De herinterpretatie van krijgerslegenden in een specifiek literair genre voor kinderen droeg bij aan de coherentie van de cultuur tijdens de transitie naar de moderne natiestaat, en aan de vorming van een nationale identiteit onder 'jonge burgers'. Het bestaan van zo'n genre bevestigde bovendien de status van Japan als een moderne, geciviliseerde samenleving die het kind op vele vlakken onderscheidt van de volwassene, en geeft deze laatste het recht om zowel echte als metaforische kinderen te begeleiden in hun ontwikkeling.